

ALEATORI, 'incert', pres del ll. *aleatorius* id., derivat d'*alēa* 'dau', 'atzar'. □ 1.ª doc.: 1904, NOLLER. Manca encara a tots els diccs. del segle passat; recent també en castellà (1884).

Aleco, mal escrit per a l'*eco* (ECO 'tornaveu') *Alecrin*, no crec que sigui mot nostre: sembla ser un mot indígena d'Amèrica, per a un peix de les Antilles rar fora d'allí, i no català (*alecrius* per *alecrins* sembla ser una confusió del pèssim dicc. de Llobart) *Alecu*, *AlcM* mal grafiat i mal accentuat per *Aléqua* (EntreDL I, 55, amb una altra etimologia) *Alefris*, V. DCEC (I, 106, -iz) *Alegra*, V. *legra* en DCEC

ALEGRE, del ll. vg. *ALĪCER, genitiu *ALĒCRIS (clàssic ALĀCER, ALĀCRIS), 'viu, animat' □ 1.ª doc.: S. XIII.

L'usen Jaume I, Desclot Lluïl, les *VidesR*; aquell diverses vegades: «nós veem-los molt *alegres* e pagats, que anch nuyl temps no ls havíem vists tan *alegres* ne tan pagats» (380); «molt fon *alegra* Aloma d'estes paraules», *Blanquerna* (ed. 1914, I, 27) i encara que aquest sigui en la part conservada només en l'ed. de València, també el tenim en aquesta obra en algun altre passatge: «aquelles gents són totes negres, e adoren ydoles, e són hòmens *alegres* e qui temen justícia molt fortment» (NCL II, 214.19), on endemés el sentit no sembla ser el corrent modern sinó el de 'viu, eixerit', però Lluïl l'usa encara amb l'altre en «per la sperança en què stava de la glòria celestial, stava tots jorns *alegre* e pagat» (*Merav.* I, 110). També apareix amb aquest en les *VidesR*: «la regina --- fo molt *alegr*' e <:l rey> --- e tot lo pòbol del regne ne fo molt *alegrejts*», 70v1, n. 71 (traduint *plebs laetatur* ed. Graesse 184.28; altres casos en el glossari).

Crida l'atenció en la llengua antiga l'ús freqüent de l'acc. etimològica de 'viu, actiu, eixerit', que alguna vegada arriba ja a confondre's amb el sentit de 'sa, no malalt'. V. Todesco (*MiscAlcover*, 99-109) ja féu notar que amb aquest sentit, corresponent al fr. *dispos* i al ll. clàss. *alacer* (també en un doc. urgellenc de mj. S. XIII, p. p. P. Pujol, *Docs. en vulgar*, § 16), apareix sovint en la *Questa del St. Graal*, coplada pel mallorquí Reixac en el S. XIV, on sol correspondre a *sains et haitiez* de l'original francès (ed. Pauphilet) més aviat que al mot *halaigre*, afí del nostre en francès antic; *alegre* 'sa' apareix sense acompanyament del sinònim, en algun altre text i repetidament en les *VidesR* (veg. el glossari d'aquestes). La combinació *sa* e *alegre* es troba sovint en els textos medievals: «scriví al senyor rey, e féu-li a saber com la regna era *sana* e *alegre*, e que havia haüt hu bell infant mascle», *Filla de Contastí* (NCL XLVIII, 85); anàlogament en un doc. de 1324, p. p. Finke (*Acta Arag.* III, 464), en la *Quaresma* de St. Vicent Ferrer (62.64) i en molts altres textos medievals («sans et *alegra* tornerà», CaCandi, *MischCat.* I, 172) (cf. Camps Merc., *Folk. Menorq.* II, 16). Aceptació que estava una mica pertot en l'ús medieval o arcaic de

les llengües veïnes, particularment en llengua d'Oc.

Oc., ja S. XIII: «—Era sans? —Hoc, se Deus m'ajut, e *alegres* e dalechós», *Jaufré*, v. 1651, i avui encara s'hi admet: «*alègre* --- allègre, gai, dispos, enjoué» (TDF); fins al punt que en aranès i altres parlars gascos *alègre* ha esdevingut l'expressió normal i exclusiva de la idea de 'sa'. Però també trobem això en les altres llengües hispàniques: en castellà antic sovint en testaments i disposicions anàlogues: «hyo, don F. Gómez, *sano* e *alegre*, do ---», doc. d'Osma a. 1217 (MzPi., *Docs. Ling.*, 210.7), «*sana hi alegra*», doc. de la terra de Palència, a. 1228 (ib. 225.7), «yo dona Seguyna, *sana et alegre* et en toda mi memoria, et sin premia ninguna, otorgo ---», doc. de Cartagena de 1256 (Ga. Soriano, p. 147); i en Berceo, *Mil.*, 824a, *alegre* sembla valer per 'sa' simplement, que és el que constatem també en gallec antie: «aqueles que y cayam --- se nõ levantavã *alegres*», *Crón. Troyana* II, 94.19. La de 'eixerit, actiu' és certament l'acc. més clàssica en llatí però la de 'joios' es troba també en llenguatge de l'Antiguitat, p. ex. «alacris: *laetus*, alacriter gestiens» en les *Etym.* de St. Isidor (x, 1).

Quant al vocalisme, cap llengua romànica no ha conservat la forma clàssica ALĀCER, sinó que totes parteixen d'una forma vulgar amb vocalisme degradat d'acord amb una llei de fonètica històrica del llatí arcaic, i sembla que s'hi generalitzà la pronúncia ALĒCRE corresponent als casos oblics, però accentuada en la vocal penúltima, com explica M-Lübke, *Einführung*, § 112. Per a la possibilitat que en alguna d'elles s'hagi propagat la *i* del nominatiu vulgar *ALĪCER, veg. DCEC I, 107a; tanmateix sembla molt probable que les formes del cast. *alegre* i port. *alegre*, per raons fonètiques, resultin de l'adopció de la forma *alegre* pròpia de l'occità antic, més que més si tenim en compte que també va passar, des de la llengua d'Oc a les zones bascofones de Navarra, on *Alegr* ja figura com a nom de persona en docs. de 1212 i 1230 (Mitxelena, *FoLiVa* I, 45) i avui el manlleu *alegere* s'usa en el dialecte baix-navarrès i en el biscaí.

En català, en canvi, almenys en el català del Principat i de les Illes, *alegre* no solament ha tingut evolució fonètica normal, sinó que és un mot d'ús més aviat més popular que en castellà, si bé més de la llengua ciutadana que de la rústica; i no sols no sembla haver estat subjecte a una influència trobadoresca sinó que la reculada del femení anàlog *alegra* (molt general a l'Edat Mitjana, Lluïl, Isabel de Villena, etc., però avui *alegre* f. a València) demostra precisament una tendència oposada a la de la llengua d'Oc. El vocalisme català correspon netament a la Ē del romànic comú, puix que té é tancada unànime en tots els dialectes.¹

A l'Edat Mitjana és freqüent que *alegre* aparegui substantivat amb el sentit d'«alegria»: «lo goig ni l'*alegre* que ell hac, qui-l vos puria dir?», *Blanquerna* (NCL II, 252.28), «lo *alegre* que hac en lo palpament e en la vista que el mercader feya dels besants», *Meravelles* (NCL II, 57), «com lo bon hom e la sua muller enteseren la donzella, sí n'hagueren fort gran *ale-*